

MATI IN GOSPODINJA

LETO 1933

15. NOVEMBRA

ŠTEV. 19

Dve najlepši cvetlici

Pravkar jih polagamo za pol leta k počitku naši dve posebni ljubljenci: vrtnice in georgine ali dalije. Po vsem kulturnem svetu sta dandanes ne samo znani, ampak tudi docela udomačeni. Saj bi tudi že pri nas komaj našli vrtiček — pa najsibo tudi v najoddaljenejši vasici — kjer bi ne cvetela kaka vrtnica in kjer bi se bohotno ne razraščal grm georgine. Po večjih krajih, zlasti pa po mestnih vrtovih — po javnih in zasebnih — sta pa ti dve cvetlici tako priljubljeni in tako čislani, kakor malokateri druga. In to po vsem božjem svetu. Najslavnejši vrtnarski učenjaki v vseh delih sveta si na vse kriplje prizadevajo, da bi vzgojili vedno nove in vedno krasnejše sorte. Tako je nastalo na tisoče in tisoče sort vrtnic in skoraj prav toliko sort dalij. Pa pustimo to. Ko se bo priroda, ki uprav sedaj lega k počitku, zopet prebudila, se bomo omenili nekoliko tudi o sortah. Danes najbolj zanima, kako bomo naše ljubljence čez zimo ohranili in kako bi si jih čim več na najcenejši način pridobili.

Dasi sta vrtnica in dalija po svojem rodu popolnoma različni rastlini, imata vendar nekatere podobnosti. Obe cveteta neumorno od ranega poletja tja do pozne jeseni, obe sta za našo zimo občutljivi in jih je treba čez zimo zavarovati, in obe se dasta pridobiti prav poceni ali celo brez stroškov — seveda le v skromnih mejah za naše majhne vrtičke po kmetih. Omembe vredno je tudi to, da uspevata povsod brez posebne nege in brez vrtnarskih pripomočkov.

Kdor hoče poceni ali celo brez stroškov nasaditi na svoj vrt nekaj vrtnic.

naj sedajle novembra meseca nakoplje lepih, enoletnih šipkov, ki rasto povsod po grmovju. Posaditi jih mora kar tje-kaj, kjer hoče imeti cvetoče rože. Takoj, ko so posajeni, jih naj pripogne k tlem, tako da leži vse debelece na zemlji, in jih nekoliko pokrije s prstjo ali pa samo s smrekovimi vejami. Spomladi jih odkrijmo in vzdignimo šele tedaj, ko začno pod odejo že odganjati. Avgusta meseca jih okulirajmo, pa imamo drugo leto že lepo cvetje. Za zlahčna očesa tudi ni treba biti v zadregi, ker so dandanes zlahčne vrtnice v neštetih, prekrasnih sortah razširjene že povsod in vsakdo rade volje postreže s par očesi. Opisani način vzgoje zlahčnih vrtnic z meter do poldrugi meter visokim stebлом je tako preprost, da ga izvede lahko vsakdo, ki ima le količkaj zmisla za vrt in nekaj veselja do cvetlic. In kar je glavno — ne stane nič. Kdor bi bil posebno priden, jih lahko pridela tudi za prodaj.

Proti koncu novembra je tudi čas, da vse zlahčne vrtnice, kolikor jih imamo že na vrtu, zavarujemo pred zimo, oziroma, da vse preskrbimo za zavarovanje, ko bo pritisnil hujši mraz. Za sedaj zadostuje, da vrtnice, ki imajo debeleca, položimo k tlem in jih pripnemo, da se ne morejo več dvigniti. Šele potem, ko bo pritisnil hud mraz, jih pokrijmo s smrekovimi vejami ali s kako drugo primerno odejo (listje, rahla prst); nizke vrtnice pa osipajmo s prstjo kakih 10 do 15 cm visoko. Prezgodaj pokrivati vrtnice je škodljivo, ker prehitro in preveč pokrite čez zimo lahko zngijejo ali se kako drugače pokvarijo. Roža prenese brez škode 5-6 stopinj Celzija mraza. Če pa je nepokrito zapade sneg, tem bolje, ker je sneg najnaravnejša in zato

tudi najboljša odeja. Seveda se pa lahko primeri, da tudi pozimi sneg skopni in so vrtnice brez odeje. Za ta primer treba pa imeti material za odejo pripravljen.

Gomolje od dalij ali po domače od **georgin** prav tako lahko dobimo za prav mahnite denarje ali kake bolj razširjene sorte tudi zastoj. Ljubitelji dalij si pomagajo tudi z zameno. Vedeti moramo tudi, da je skoraj ni rastline, ki bi se dala laže razmnoževati s potaknjenci, nego je dalija. Na ta način si tudi vsaka ljubiteljica lepih cvetlic lahko pripravi mnogo naraščaja, ki ga lahko proda ali zamenja za druge sorte.

Sedaj je zadnji čas, da vzamemo gomolje od dalij iz zemlje in jih spravimo v klet na suh prostor, kjer ne zmrzuje. Dobro je, da jih takoj, ko jih pobereemo iz zemlje, postavimo na štemlje, da mole korenine v zrak, tako izteče iz votlih štorov voda. Potem jih pa zložimo na primerne police in pokrijemo s suhim žaganjem, s plevami ali kako drugo drobno in suho tvarino. Pozimi je treba gomolje večkrat pregledati. Ko bi se pokazala plesen ali gniloba je treba takoj izrezati, kar je slabega, in rane posipati s stolčenim ogljem, da se gniloba ne širi. H.

Tik pred zimo

Sredi novembra smo. Prava, trda zima se nam približuje naglih korakov in vsak dan je pričakovati, da nas objame s svojimi ledenimi rokami.

Z vrta smo pospravili, karkoli je bilo v nevarnosti, tudi prazne grede smo pognojili in na globoko obdelali. Gnojili smo morda celo z apnom. Vendar pa ne bo napak, ako še enkrat za slovo pogledamo po vrtu. Nemara bomo pa le še kaj našli, kar bi bilo dobro spraviti na varno, ali pa kar bi se dalo opraviti še sedaj namesto spomladi.

Tamle v kotu imamo velik kup razne navlake, ki smo jo nanesli tekom leta z vrta. To bi bilo že dobro pred zimo vrediti v reden kompost. V to svrhu nalagamo vse snovi v meter širok in poljubno dolg nasip, ki naj bi bil prilično 1 m

visok. Med posamezne plasti je dobro trositi živo apno, da odpadki tem hitreje strohne. Nasip ali kup naj ima pravokotne stene, ki naj bodo čedno obsekane in ves material naj bo močno stlačen. Starejši kompostni kup od prejšnjega leta, ki je že na pol predelan, premečemo in sicer tako, da bodo prišle vrhne plasti na dno, spodnje z dna pa na vrh, notranje navzven, zunanje navznotraj.

Marsikje imajo gredo, pa jo pustijo, ko so pobrali iz nje zadnji pridelek, kar vniemar do spomladi. To ni prav. Iz gnobjaka je treba sedaj pred zimo zmetati zemljo in gnoj. Oboje zmešamo in pustimo čez zimo zunaj, da dobro premrzne. Tako bo iz gnobja nastala za prihodnjo pomlad najboljša zemlja za gnojak. Ako nameravamo prav zarana spomladi sejati v gnojno gredo, je neogibno potrebno, da sedaj pred zimo preskrbimo toliko zemlje, kolikor jo bomo za prvo silo potrebovali in jo spravimo nekam pod streho, kjer ne zmrzne. S snegom pokrite, mokre ali celo zmrznjene zemlje bi ne mogli rabiti. Če denemo namreč tako zemljo v gnojak, se gnoj pod njo ne bo segrel, če je bil pa že topel, se bo kaj hitro ohladil.

Pred snegom je treba spraviti z vrta pod streho kole od vrtnic, fižolovke, premakljive klopi stole, mize in vsakršno drugo lesovje, ki se da premakniti. Če nimamo primerne strehe za kole, jih zložimo v piramido ali stožec. Tako se še najbolje ohranijo tudi na prostem in brez strehe.

Preden se ločimo za več mesecev od vrta in preden se zaodene v zimsko odejo, pogledajmo še enkrat po gredah, po trati in po potih, če je vse pospravljeno in posnaženo. Kako grdo je, ako pustimo vse križem pa tleh poruvano štorovje od zelja in od drugih kapusnic, ako niti ne populimo ocvetelih in od slane osmujenih poletnih cvetlic in plevela. Vse to ne spada več na gredo, ampak na kompost ali pa na grnado. Posebno potrebno je da sežgemo vse šture od zelja, ohrovta, kolerab, karfijol, ker je v njih zalega kljunotaja, najhujšega zajedavca kapusnic, ali pa so celo golšave. Kdor pušča korenje na vrtu, ali ga zakopava

v zemljo ali ga deva na kompost, sevev pospešuje širjenje škodljivih zajedavcev in bolezní. To pa ne velja samo za zelje in sploh kapusnice, ki jih gojimo na vrtu, ampak tudi za one na zelníkih in po njihvah. Prav tako je treba sežgati trajen plevel zlasti korenine od pirnice, kozjih tačk od slaka in še od raznih drugih plevelov, ki se ne zatro drugače nego da izberemo iz zemlje vse korenine in jih uničimo.

Trato je treba pred senegom še enkrat prav na kratko pokositi, listje do čistega pograbiti in tudi sežgati, ker v listju prezimujejo povzročitelji najhujših bolezní na sadnem drevju. Posebno pa je treba trato sedaj pognojiti s kompostom ali s prav drobnim gnojem, ki ga enakomerno potrosimo kolikor mogoče tik pred senegom.

Cvetlične, pa tudi ribezove grme, ki so v nevarnosti, da jih raztlači sneg, zvezimo z motvozom v obliki butare.

Preden se za daljšo dobo poslovimo od vrta, poskrbimo konečno še za naše prijateljice in pomočnice pri zatiranju vrtnih in sadnih zajedavcev — za ptice pevke. Pripravimo jim primerna krmilíša, ki bodo v zavetju in na vse strani varna pred snežnimi zameti in pred mačkami. Ko čistimo semena in žito, shranimo vsaj odpadke za ptičjo krmo. Izvrstna hrana ali vsaj priboljšek za naše najkoristnejše ptice je neslan loj, ki mu primešamo nekoliko semena od konopelj. Dobro se obnese tudi pretopljena pa neslana počrvina. Za silo je tudi suh v drobtine razdrobljen kruh, turščen zdrob, proso itd. H.

ga Pleša je last modernih narodov. Rast las gre zelo po rodbini. Zelo škoduje lasem penjenje. Vsak lahko zapazi, da mu izpadajo lasje po hudem potenju, posebno po bolezenskem potenju. Pri morskíh so klobuki povzročitelji izpadanja las. Klobuki so večinoma zamolke barve, ki vpije sončno vročino, klobuk pritiska s svojim robom na glavo in pleša se začne. Dovolj spanja in gorke kopeli varujejo lase. Na Ruskem se kopljejo večkrat v vroči vodi in tam je manj pleš, kakor pri nas. Zveplena in katranova mila škodujejo lasem. Zelo dobro vpliva na pleše umivanje z boraksovo raztopino.

Ce gospodinja zboli

Ni hujšega, kakor če pride v družino bolezen, pa naj zadene že kateregakoli izmed družinskih članov. Toda, dokler so bolni otroci ali pa družinski oče, tedaj teče gospodinjski obrat še vedno v starem redu, saj skrbi za to mati-gospodinja. Četudi je v takem primeru bolj obložena z delom, ker mora streči še bolniku, vendar opravi poleg tega še vsa hišna dela. Najhujši udarec pa zadene družino takrat, kadar zboli gospodinja sama. Če ona obleži, zastane naenkrat vse hišno delo in starega družinskega reda ni več, ker ni več krepke roke, ki je vodila ves gospodinjski obrat. Če mati nima odrasle hčerke, mora preiti v primeru njene bolezní vse gospodinjstvo v roke kake sorodnice ali znanke ali pa celo kake čisto tuje osebe, ki jo je treba najeti kot namestnico gospodinje. Prevzem gospodinjstva v tuji hiši pa ni lahko in tudi ne prijetno delo, posebno še, če ta ni pustila vsega v redu.

Ker pa pri nobeni izmed mater-gospodinj ni izključeno, da ne bi tudi ona nekoč obolela, je zelo dobro in priporočljivo, da ima vedno pripravljeno vse potrebno za primer svoje bolezní.

Ako pomaga v družini stalno, plačana gospodinjska pomočnica (služkinja), preide v primeru gospodinjinine bolezní največje breme nanjo. Prevzeti mora nepričakovano, vodstvo gospodinjstva in vedeti mora nebroj malenkosti, ki so bile sicer vse samo skrb gospodinje. Zato je zelo pametno, da gospodinja vedno skrbi za to, da so posli kelikor mogoče samostojni in da so zmožni jo nadomeščati, če potrebno. Če uvidimo, da pomočnica za samostojno delo ne bo sposobna, tedaj bomo poskrbeli za drugo veliko lažje takrat, ko smo zdravi, kakor pa morda med boleznijo. Navadimo služkinjo na to, da pri vsakem delu misli, zaupajmo ji to in ono delo, da ga izvrši samostojno, in navadila se bo dela s preudarkom in napravila bo vse brez vednega odkazovanja: zdaj naredi to, zdaj ono! To bo gotovo v veliko korist vsej družini, če gospodinja obnemore

Islo verja tudi za vse otroke, deklice in dečke. Če smo jih navadili pravočasno na to ali ono delo, tedaj nam bodo za časa bolezni dragocena pomoč. Otroci sicer ne morejo pomagati kdovekaj, vendar jih lahko koristno uporabimo vsaj v prvi sili, do takrat, da pride v hišo druga pomoč.

Navadno gospodinje v času bolezni nimajo rade tuje pomoči. Vedno jih potem vznemirja misel, kako bo ona izvršila to ali ono delo, ali bo šlo v istem tiru dalje ali ne. Bolnici pa tako nepotrebno vznemirjanje lahko škoduje, zato je bolj pametno, da vdano prepusti delo drugemu in se ne briga preveč za to, kako se bo vse brez nje izvršilo.

Drugo, kar lahko pripravi za tak primer, je, da skrbi vedno in povsod za strog red. Zahteva in vzdržuje naj red po vseh prostorih in pri vseh rečeh. Vse gospodinjstvo naj bo urejeno jasno in pregledno in nikjer naj ne bo nobene polovičnosti in površnosti. V vsakem prostoru v hiši naj bo samo to, kar spada vanj: v kuhinji, kar je kuhinjskega, v spalnici, kar spada v spalnico itd. Le v tako urejenem gospodinjstvu se more spoznati tudi tuja oseba.

Za čas bolezni je potreba več perila, zato je perilna omara in red v njej kaj važna. Kar rabimo stalno, naj bo spredaj, na priročnem kraju, ostala zaloge raznega perila pa zadaj, a spravljena tako, da jo je lahko doseči. Ene in iste vrste stvari naj bodo skupaj in na stalnem prostoru, da hitro in lahko dobavimo vsakomur, kje so. Omare in predali naj ne bodo prenapolnjeni, sicer je red in preglednost nemogoča in je težko hitro najti kar iščemo. Razen rjuh so potrebne spalne srajce, izmed katerih so najbolj praktične take, ki se spredaj odpenjajo, in z dolgimi rokavi, ki jih spodaj tudi lahko odpnemo in zavijamo če treba. Tudi stare nočne jopice in drugo staro ter slabo perilo nam pri dolgotrajnejši bolezni lahko kaj dobro služi. Stare rjuhe, ki smo jih snažno oprali, in drugi kosi čistega belega blaga (staro zrezano perilo), naj bodo lepo skupaj, da bo takoj pri roki, če je treba delati

obkladke, ovitke, za podlogo v postelji itd. Razen perila v perilni omari naj bo tudi vse, kar imamo v domači lekarni, spravljeno tako, da hitro najdemo brez iskanja in povpraševanja. To je termometer, ogrevalnik, obvezila, razni čaji in tako dalje.

Če gospodinja zanemarja taka samo-osebni umevna pravila, kakor so red in natančnost v stanovanju, tedaj povzroča to neverjetne posledice v primeru njene bolezni. In koliko spraševanja, iskanja in razburjanja od vseh strani prav po nepotrebem! Nasprotno pa dobro vpliva red, ki omogoča uspešno delo tudi tuji osebi. Zato je prav v tem primeru zelo resnično pravilo: Red in suaga zdravju pomaga! S. H.

Kuhinja

Vranični zrezki za juho. Ti zrezki so obenem kuhani in pečeni. Napravim jih takole: Vranico najprej izstrgam, to se pravi, z nožem iztisnem vranično meso iz žilic, ki jo obdajajo. Nato zarumenim v surovem maslu (eno žlico) drobno zrezano čebulo, zelen peteršilj, vranico, ki naj je bo 3—4 dkg, ščep popra in primerno majaronovih plevic. To dušim kaki dve minuti; nato primešam dve v vodi namočeni in ožeti žemlji, še malo popražim, nakar postavim v stran. V skledi zmešam eno žlico maści z dvema rumenjaka, pridenem vranično zmes in sneg iz dveh beljakov. Ko je naraflo premešano, zdevam v pomazano kozico za dva prsta na debelo. To kozico denem v večjo, v katero sem nalila za dva prsta vroče vode. Kozici postavim v pečico, da se od spodaj skuha, od zgoraj pa speče. Ko je pečeno, zrežem na poljubne kose ter nalijem nanje vrele juhe. Iz tako napravljenega testa lahko zakuham žličnike, grah ali riž. Za grah rabim preluknjano ponev, za riž pa rižežen. V ponev ali rižežen deyam testo ter ga pretlačim v vrelo juho. Da se pretlačena ne sprime, pobiram sproti iz vrele juhe.

Sladka repa z mlekom. Repo olupim in zrežem na male kocke. Kuhati jo denem v vrelo vodo, za duh pridenem ma-

lo kumene, ter osolim. Ko je mehka, jo odcedim. V kozici napravim bledorumeno prežganje, pritresem repo ter zalijem z nezavretim mlekom v toliko, da je repa pokrita. Kuham še kakih deset minut, nakar je pripravljena za prikuho.

Drug način sladke repe. Vse ostane kot zgoraj, le s tem razločkom, da ko delam prežganje, vržem pred moko nekoliko sladkorja v mast. Ko ta zarumeni, pridenem moko in nato kuhano in odcejeno repo. To zalijem s kropom, pridenem malo kumene in osolim. Ko še dobro prevre, je pripravljena za na mizo. Repa je prijetna jed. Redilna ni posebno, ker ne vsebuje nikake maščobe, pač pa ima veliko množino vode.

Jabolčni riž. Riža rabim četrť kile. Tega skuham v slani vodi, da je gost in mehak. Med kuhanjem mu pridenem za oreh surovega masla. Jabolka rabim štiri. Te olupim, zrežem na krhličkice ter jih skuham v sladki vodi. Kuhane odcedim. Oblika te je tortni obod, široka skleda ali navadna koza. To namažem s surovim maslom, denem vanjo polovico riža, pokladam jabolčne krhličkice enega zraven drugega, potresem z žličko sladkorja in ščep cimeta. Sem ter tja denem tudi tenek odrezek surovega masla. Na vrh jabolk denem ostali riž, ga enakomerno razdelim, denem v pečico ter pečem kakih 15 minut. Iz dveh beljakov napravim trd sneg, mu primešam dve žlici sladkorja ter ga enakomerno porazdelim po rižu. V pečico denem še za 10 minut, da sneg zarumeni in se površina strdi. Na mizo dam kot močnato jed.

Koštrunovo meso s sladkim zeljem. Četrť kile koštrunovega mesa poparim z vrelin kropom in osvežim z mrzlo vodo. Kuhati denem zalito s tri četrť litra vode. Ko pol ure vre, pridenem majhno glavico na debelo narezanega in z vrelo vodo poparjenega zelja. Med kuhanjem pridenem nekaj zrn kumene, strok s soljo strtega česna in bledorumeno prežganje, narejeno z ene žlice masti in pol žlice moke. Ko je zelje zmehčano, ga še malo popopram ter dam na mizo kot samostojno jed. Razrezani koščki mesa naj gledajo iz zelja.

Kostanjeva torta. Za to torto rabim 21 dkg kuhanega, olupljenega in skozi sito pretlačenega kostanja, potem 21 dkg stolčnega sladkorja, 7 dkg drobno razrezanih orehov ali lešnikov, lahko tudi mandljev, pet jajc in za duh limonine lupine, cimet in stolčeno vanilijo. Sladkor mešam s petimi rumenjaki, pridevam polagoma kostanj, lešnike, dišave, s petih beljakov sneg in malo žličko moke. To zmes zravnam v pomazan, z moko potresen obod za torte ter pečem v neprevročii pečici celo uro. Pečeno preležem in napolnim s poljubno marmelado. Površino potresem s sladkorjem ali okrasim s čokoladnim ledom.

Čokoladni led napravim takole: 8 dkg fine čokolade raztopim na vročem štedilniku s prav malo vode, pridenem 15 dkg stolčnega sladkorja in en deciliter vode. Prav pridno mešam toliko časa, da se potegne nitka, ako palec in kazalec pomočim v tekočino. Ko je to doseženo, potegnem led na stran in mešam toliko časa, da se na površini napravi tanka kožica. Tako zgotovljeno tekočino vlijem na površino torte in jo premikam tako, da se enakomerno razlije. Če treba, se poslužim drobnega čopiča, s katerim razmažem led enakomerno po površini. Potem denem torto v zmerno toplo pečico in pustim toliko časa, da se napravi tanka kožica na ledu. Na zraku se led še bolj strdi. Pomniti je treba, da mora biti pečica precej topla, ker v premrzli ne postane površina svetla.

Zatiranje fižolarja

Do nedavnega so se pri nas škodljivci na stročnicah le malo pojavljali, zato ni bilo proti njim posebne borbe. Edinega graharja se je opazilo tupatam, toda nikdar ne v znatih množinah. V zadnjih letih sta pa v nekaterih krajih Slovenije, še več pa na Hrvaškem, začela v večjem obsegu nastopati fižolar in grahar, zato je umestno, da opozorimo naše poljedelce na ta dva škodljivca.

Fižolar, grahar, bobar in lečar spadajo med rilčkarje ter imajo vsi podoben način življenja in delovanja. Njih sa

mice znesejo na stročje graha, fižola, boba in leče svoja drobna jajčeca. Iz njih izlezejo ličinke, ki se skozi stročje pregrizejo v zrno. To jim nudi hrano, zato ga v notranjosti razjedo tako, da ostane le tanka zunanja plast z lupino. Potem se zabubijo.

Če posejemo ali posadimo tako zrnje, pa tudi če ga hranimo, se rilčkar, ki se je prelevil iz bube, ob toplem tremenu, navadno spomladi, prebudi, prodre tanko lupinico in zleze na dan. Tu leta in se plodi, dokler ne najde samica že dobro razvitega stročja, na katero začne polagati svoja jajčeca. Na zrelem in dobro osušenem zrnju se že razpoznajo tista zrna, v katerih tiči žužek, ker je pokrita luknja, skozi katero bo ta prilezel na dan, temnejše barve. To velja za vse štiri navedene rilčkarje enako.

Pri nas je še najbolj poznan grahar, ki nastopa sicer pogosto, toda ne more toliko škodovati, ker sadimo oziroma sejemo v splošnem le malo graha. Pa tudi drugače se ne more tako razširiti. O njem je bilo v naši strokovni literaturi že večkrat pisano.

Fižolar in grahar sta si sicer podobna, vendar se razlikujeta po velikosti in celo po razvoju. Grahar je majhen rilčkar s trdimi krili temne barve. Dobimo ga v grahovem zrnju, kjer si je njegova ličinka izžrla bivališče. Izhodna luknja, 2 mm široka, je zamašena z malimi okroglimi vrticami, ki izgledajo temnejša od ostale grahove lupine. Spomladi izleze dorasli grahar iz svojega doma, se plodi in samičica začne leči jajčeca na grahovo stročje. Zrnja v shrambi grahar ne napada, ampak samo na njivi.

Fižolar je manjši in ožji od graharja ter sive barve. Spodnji del mu je rdeč, po tem ga tudi razpoznamo. Je mnogo bolj nevaren od graharja, ker se plodi skoraj tekom celega leta: poleti na rastočem fižolu, jeseni in pozimi na suhem zrnju v shrambah.

Oglejmo si sedaj njegov razvoj. Na fižolovem zrnju opazimo več luknjic, manjših od onih na grahu, in v vsaki luknjici tiči po en žužek. Takih luknjic

je na enem zrnju lahko več, celo do 20. V grahovem zrnju je pa vedno le po en grahar. — Spomladi izletijo iz zrna fižolarji, se pariyo in njih samice znesejo jajčeca na zrelo stročje fižola. Iz teh jajčec se izvale ličinke, ki prederejo strok, zlezejo v zrno, v njem dorasejo, se zabubijo in končno spremenene v rilčkarja. Če po njem napadeno fižolovo zrnje spravimo v shrambo, se v topli jeseni fižolarji prebude in pridejo iz svojih zibelk na dan. Tudi sedaj se začno pariti in samice položijo jajčeca na še zdrava, četudi osušena zrna v shrambi. Iz jajčec izležene ličinke predrejo v zrna in začno svoje pogubonosno delo, dokler ne dorasejo v žužke. To se lahko do spomladi ponavlja po večkrat, tako da dobimo do pet pokolenj. Dokaz, kako hitro se ta škodljivec množi. Naravno, da s tem okuži vso shrambo. Pozneje se fižolarji razpršijo iz shrambe na okrog in napadajo fižolove nasade. Pri tem ogroža vso okolico.

Bobar in lečar nastopata približno tako, kakor grahar, sicer pa bolj poredko in v manjšem obsegu.

Za uničevanje vseh stročnih rilčkarjev ne poznamo mnogo sredstev; edino s toploto se jih uspešno ubranimo. Ze pri mlatti fižola, oziroma graha moramo ugotoviti, če se je v zrnje naselil ta škodljivec. Napadeno zrnje izpostavimo 24 ur toploti od 50—60° C, ki zadostuje, kom in teleti. Za krave, ki ne morejo na da ga umori. Po lahko storimo v krušni peč. Toplota pa ne sme presegati 60° C, ker tedaj trpi kaljivost zdravega zrnja. Mrtve žužke in odpadke odstranimo iz ohlajenega zrna z žitočistilnikom ali z močnim rešetanjem na primernih rešetih. Od tega žužka napadeno zrnje izgubi na kaljivosti; če pa vzlic temu izkali, postanejo klice tako šibke, da kmalu poginejo. Zato nikar sejati takega zrnja.

Shrambo za fižol moramo natančno pregledati, če ni v njem fižolarja; nato jo očistiti in po potrebi prebeliti. Sele potem lahko postavimo vanjo zdravo zrnje, ne da bi se nam bilo bati tega škodljivca. Pri grahu ni te nevarnosti, ker grahar ne napada zrnja v shrambi.

Z A N A Š E M A L E

Zdravje

Kdor ima zdravje, žilavo zdravje, lahko si kamen dene pod zglavje, vendar veselo zaspi.

Če se na potu truden upeha, zvezdnati svod je varna mu streha, rosa mu pókoj rosi.

S pticami pesmi jutranje peva, z ribami zdravje vam razodeva ali o zdravju molči.

Kdor ima zdravje, žilavo zdravje, lahko si kamen dene pod zglavje, kakor na mahu zaspi.

Slepi konj

Pred mnogimi mnogimi leti je živel v starem mestu Vineti bogat kupec, ki je imel veliko ladij in je mnogo kupčeval. V njegovi hiši je bilo vse bogato in krásno. Od in njegova soproga sta hodila v svili in žametu. V hlevu je imel štiri belce za kočijo in enega za ježo. Ta belec je bil najhitrejši konj v Vineti in gospodar mu je dal ime »Blisk«.

Nekega dne je jezdil ta kupec v gozd. Skrbelo ga je, ali bo prišlo blago, ki ga je bil naročil, pravočasno v mesto. Kar nenadno so pa skočili iz gošče nanj roparji. Toda niso nič opravili, kajti kot blisk ga je odnesel domov njegov belec. Šele na cesti sredi Vinete je obstal. Komaj je še dihaval in ves je bil spenjen. Kupec ga je odvedel v svoj hlev in sveto sklenil, da mu bo dal vsak dan iz hvaležnosti tri velike merice ovsca: saj mu je rešil življenje. Polagoma je pa gospodar na to svojo obljubo pozabil in mu je začel dajati samo dve mali merici. Ubogi konj se je namreč ob tistem divjem begu pregrel, potem prehladil, postal v nogah trd in hrom ter je končno še oslepel. Njegov gospodar ni maral več zanj in si je kupil drugega konja za ježo. Ker pa belec še ni bil star, je živel še mnogo let. Gospodar mu je zadnje čase dajal le še eno merico na dan in ko mu je bilo tudi to še preveč ter mu noben

človek ni hotel za konja kaj dati, je ukazal hlapcu, naj slepega belca spodi od hiše. Ta je vzel korobač in je konja signal iz hleva. Sedem ur je potem stal ubogi pregnanec s povešeno glavo pred vrati in vlekel na ušesa, ali se bo v hiši kaj zganilo.

Bil pa je v tistem času sredi mesta zvonik in vanj noč in dan vrata odprta. Sezidali so ga bili, da zatirajo krivico. Če je namreč kdo menil, da se mu je zgodila krivica od koga drugega, je šel v zvonik, potegnil za vrv in pozvonil. Precej so se zbrali sodniki mesta in sodili. Slučajno je pritaval tudi belec v zvonico in ker je s svojim gobcem vse obtipal in sestradan vse obrizel, je zadel tudi na vrv, zgrabil jo z zobmi in pozvonil. Prišli so sodniki in na svoje začudenje našli belca kot tožnika. Ker so vedeli, kako veliko uslugo je bil storil svojemu gospodu, jim je šla zadeva do srca. Poklicali so kupca, ki se ni malo začudil, ko je našel v zvonici svojega belca kot tožnika. Hotel se je nekaj opravičevati, toda sodniki so razsodili tako, da ima konja vzeti nazaj v hlev in skrbeti zanj kot pošten kristjan. Postavili so pa še posebnega nadzornika, ki je imel vsak dan pogledati, ali je konju dobro. Celc to so storili, da so dali zgodbo o slepem konju-tožniku vklesati v kamen.

Škorec teleban

Imeli so pri čevljarju Martinu škorca. Vsi otroci iz vasi so se ustavljali iz šole grede pri Martinovih in nagajali škorcju: »Ti Teleban!« Škorec se je jezil in zmerjal: »Potepuhi taki!« — »Teleban!« — »Gliha vkup štriha!« Ko se je pa naveličal, je stisnil glavo med peroti in vzdihnil: »Naj bo, kakor Bog hoče!«

Škorcju Telebanu ni bilo nič kaj všeč, da mora čepeti v bajti, skakati kakor žaba, ko letajo zunaj okrog bajte vrabci, ščinkavci in sinice in ga izzivajo. »Si ptič ali miš ali žaba? Poleti z nami, če si za kaj.«

Vsak dan je škorec poskušal svoje pristrizene peroti, pa ga niso še dvignile. — Prišla je pa jesen. Nad bajto se je zbrala jata vran. Klicale so: »Z nami v gozd, Teleban!»

Škorec je poskusil, se dvignil in rekel: »Naj bo, kakor Bog hoče! Ti že vedo, kam!»

Poletel je z vranami, letel in priletel v mrežo, ki jo je bil nastavil gozdar škodljivkam vranam, da jih proda v mesto, kjer jih popečejo po gostilnah.

Gozdar je prišel k mreži in vzel ptiča za ptičem, pa mu zavije vrat. Na vrsto je prišel tudi škorec. Ko ga je prijel gozdar trdo, je zavpil škorec jezno: »Ti Teleban!» Gozdar se je prestrašil, pa se spomnil: »Teleban! Kako prideš pa ti v mojo mrežo? — »Gliha vkup strihal« je odgovoril škorec in dostavil skesano: »Naj bo, kakor Bog hoče!»

Gozdar je vrnil škorca Martinu. Spet je čepel na mizi, skakal kakor žaba in se prepiral z otroki. Pa ni mogel pozabiti svojega poleta v gozd. »Naj bo, kakor Bog hoče!» je vzdihoval.

Godec v volčji jami

Sel je nekoč neki godec domov z žegnjanja, kjer je ljudem sviral pozno v noč. Prav lahko moziček ni baš hodil, dasi je bila pot ravna; ko je pa prišel v temen gozd, ga je zaneslo toliko v stran, da je padel končno v jamo, ki jo je bil lovec izkopal, da je vanjo lovil volkove. Moziček se je seveda silno prestrašil, ko se je nenadno znašel z ravne poti v temni luknji; še bolj pa ga je spreletelo, ko je zadel na nekaj živega, kar je divje poskočilo. Godec je opazil, da je volk, ki žarečih oči gleda vanj. Moziček ni imel nič drugega pri sebi kakor svoje gosli, pa je začel v svoji grozi, pred odprtim volčjim žrelom igrati komad za komadom, toda prav vesel se mu v tem položaju nobeden ni zdel. Volku se je pa morala ta godba zdeti vseeno prav lepa in ganljiva, kajti neumna zver je začela silno tuliti, kakor je navada pri naših muzikaličnih psih, ako čujejo petje ali glasbo. Drugi volkovi v gozdu so se mu seveda pridružili, ko so čuli tovariša v

jami tako lepo peti, in njih tuljenje je prihajalo vedno bliže, tako da se je zbal ubogi godček, ki bi ga bilo itak še za enega volka premalo, da bo prišel še drugi in tretji v jamo na gostijo njegovega pičlega mesa.

Naš goslač v jami se je ozrl pač več kot enkrat kvišku, ali se še ne bo zazorilo, ker se mu goslanje še žive dni n. zdelo tako doigočasno in grenko kot ta dan, in bi bil rajši dvajset let drva sekal, kot volku godel. Preden se je zazorilo, sta mu počili že dve struni na goslih, in ko je napočil dan, se mu je utrgala še tretja, in zdaj je igral samo še na četrti in zadnji. Če pa počí še ta, ga bo volk gotovo požrl, ker se je itak grozno zlačil od samega tuljenja vso noč. Baš tedaj je k sreči začul stari Jošt, lovec, kako volk v jami lepo poje in mu godec s sviranjem pomaga.

S težavo je potegnil ubogega goslača še pravočasno iz jame, volka pa ustréil. Zamišljen je šel potem moziček svojo pot in je sklenil, da bo hodil v prihodnje rajši pri belem dnevu in po ravni poti domov, goslanje v gostilni se mu je pa tako pristudilo, da je rekel svojim tovarišem, da si hoče rajši s šivanko — bil je namreč krojač — služiti svoj vsakdanji kruh, in če bo že moral še katerikrat drgniti ob strune, bo to storil rajši v cerkvi ko v gostilni, ker je od tam bolj ravna in varna pot domov.

Kaj moraš vedeti

Iz česa nastane golša?

(Iz obolenosti sčitne zize.)

Kje stoluje poglavar anglikanske cerkve?)

(V Canterburyju, izg. Kenterberitu.)

Po čem presojajo zdravniki inteligenco človekovo?

(Po množini zavojev v možganih.)

V čem se ločijo Stari katoličani od Rimskih katolikov?

(Stari katoličani ne priznavajo pa-

pežave nezmožnosti v verskih

reših.)

Kateri vladar se naučil detajlne? (na Holandskem leta 1677).